

ماهیت نظام بین الملل مطلوب در اندیشه امام خمینی(ره)

محمد بابازاده

کارشناس ارشد اندیشه سیاسی در اسلام دانشگاه باقرالعلوم(ع)

چکیده

در آموزه های امام که برگرفته از اسلام ناب می باشد، دستورالعمل جامعی برای تغییر وضع موجود و دست یابی به نظم مطلوب، وجود دارد. اندیشه امام دارای یک پیام جهانی است و به دنبال یک امت واحد جهانی می باشد. براساس اندیشه ایشان عمل به تکلیف بر مبنای توانایی ها، نظام بین الملل مقدر را تأسیس می کند و زمینه ساز نظام مطلوب آرمانی می شود. نظام مطلوب مقدر در اندیشه ایشان بر مایه نفی سلطه گری و سلطه پذیری و استقلال همه جانبه و عدم تعهد به قدرتهای سلطه گر و پیوند با مسلمانان و مستضعفان شکل گرفته است. امام در مرحله بازسازی جامعه آرمانی براساس عدل و وحدت حرکت می کنند در بخشی از تصویر نظام بین الملل مطلوب در منظر امام، وحدت در میان تمامی ملتهای جهان از هر مسلک و مذهبی می باشد. چه در مقدمات و قیام برای تشکیل نظام جایگزین و چه در نظام مطلوب. بخش دیگر از تصویر نظام بین الملل مطلوب چه در مراحل قیام و تأسیس و چه در مرحله استقرار مسئله استکبار ستیزی می باشد. لذا امام با تکیه بر معارف اسلامی مبارزه با آن را جزو محورهای حرکت می دانند.

ماهیت نظام بین الملل مطلوب مقدر به دلیل توجه به اشتراکات و نفی اختلافات و تفاوتها و نیز تکیه بر عدالت و قانون اسلامی ماهیتی کمالی و رو به رشد خواهد بود. به دنبال پیروزی و حاکمیت انسانهای مستضعف و عدالت طلب در نظام بین الملل مقدر ماهیت نظام نیز متأثر از این انسانها به سمت عدالت، کمال و تقوا حرکت خواهد کرد و ماهیتی رو به کمال خواهد داشت.

امام دین اسلام را به عنوان دینی جامع که برنامه هائی کامل و همه جانبه برای دنیا و آخرت انسان ارائه نموده است می دانستند و تأکید داشتند که برای اجرای احکام و برنامه های آن، کسب قدرت اصلی لازم می باشد. یکی از مکانیسم های رسیدن به نظام بین الملل مطلوب نیز مربوط به مسئله قدرت می باشد چرا که بدون در اختیار داشتن آن، تغییر نظام سلطه ممکن نخواهد بود.

۲

انسان به عنوان بازیگر اصلی در نظام بین الملل کارگزاری ویژه می باشد چرا که انسان دارای عقل و اراده است و می تواند با تدبیر و باورهای خود نظام بین المللی عادلانه و عاری از تبعیض را پایه ریزی نماید. براساس دیدگاه امام می توان گفت که در نظام بین الملل موجود (دوقطبی)، قدرت و سیاست بین الملل در دست انسانهای سلطه جو و استکباری است و این مسئله سرمنشاء همه گرفتاریهای بشر و بی ثباتی و بحران های بین المللی است. با توجه به دیدگاه امام می توان گفت که رها شدن از نظم بین الملل موجود (دوقطبی) و دست یابی به نظم مطلوب، نیازمند توجه به ابعاد مادی و معنوی انسانها و رفع سلطه گری و سلطه پذیری در جهان است. در آموزه های امام که برگرفته از اسلام ناب می باشد، برنامه و دستورالعمل جامعی برای تغییر وضع موجود و دست یابی به نظم مطلوب، وجود دارد.

در نگاه و اندیشه امام به محیط بین الملل طبیعتاً باید مبانی نظری اندیشه امام مورد توجه قرار گیرد چرا که در اندیشه ایشان برای حیات انسان در ابعاد مادی و معنوی توجه شده است. امام خمینی (ره) نگاه خود را به عرصه جهانی بر این اساس تعریف می کند. با توجه به اینکه اندیشه امام بر پایه دین شکل گرفته، دارای یک پیام جهانی است و به دنبال یک امت واحد جهانی می باشد.

به بیانی دیگر امام غایت تلاش خود را رسیدن به جامعه جهانی مهدوی می دانند. (ما امروز دورنمای صدور انقلاب اسلامی را در جهان مستضعفان و مظلومان بیش از پیش می بینیم و جنبشی که از طرف مستضعفان و مظلومان جهان علیه مستکبران و زورمندان شروع شده و در حال گسترش است، امید بخش آتیه روشن است و وعده خداوند تعالی را نزدیک و نزدیکتر می نماید. گویی جهان مهیا می شود برای طلوع آفتاب ولایت از افق مکه معظمه و کعبه آمال محرومان و حکومت مستضعفان). (صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۱۱،

تاریخ سخنرانی: ۶۲/۳/۱۵))

شماره ۱۲

براساس اندیشهٔ ایشان عمل به تکلیف بر مبنای توانایی ها، نظام بین الملل مقدور را تأسیس می کند و زمینه ساز نظام مطلوب آرمانی می شود. در نظام بین الملل ممکن و مقدور، روابط و جایگاه و منزلت کشورهای مسلمان، کشورهای جهان سوم، کشورهای قدرتمند و ثروتمند غیر سلطه گر، کشورهای سلطه گر به گونه ای تعریف و باز سازی می شود که جهت گیری نظام بین الملل رو به سعادت و تکامل باشد تا نظام بین الملل آرمانی و کمالی تحقق یابد. نظام مطلوب مقدور در اندیشهٔ ایشان بر مایه نفی سلطه گری و سلطه پذیری و استقلال همه جانبه و عدم تعهد به قدرتهای سلطه گر و پیوند با مسلمانان و مستضعفان شکل گرفته است.

۳

شماره ۱۲

برای رسیدن به نظام بین المللی عادلانه و تحقق اهداف الهی و انسانی در سطح روابط میان ملت ها و دولت ها، زمینه ها و شرائطی لازم است که در صورت تحقق آن می توان به نظم جدید بین المللی مطلوب با ماهیت و هویتی جدید دست یافت.

در تشکیل نظام بین الملل دو قطبی در زمان امام، تقوا و انسان مهذب جایی ندارد، این نکته کاملاً و از ریشه مورد بی توجهی عمدی قرار گرفته است بنا و ساختار نظام بین الملل بر اساس تقوای الهی نیست و افراد با تقوا برای رسیدن به اهداف خود کاملاً با مشکل مواجه هستند. نظام دو قطبی حیات خود را در حاکمیت افرادی قرار داده است که هیچگونه تعهدی و تقوایی را در مدیریت و عملکرد خود لحاظ نمی کنند و در چارچوبی خاص که تأمین کننده منافع سلطه گران و صاحبان قدرت و ثروت است به مدیریت نظام می پردازند. این بی توجهی به تقوا و تهذیب و جایگاه افراد مهذب در نظام بین الملل کاملاً منبعت از اندیشه مادی و الحادی نظم مستقر می باشد که در انسان شناسی خود انسان را فردی منقطع از خدا و بی مسئولیت در مقابل خدا می داند و سعادت او را در استفاده و بهره بیشتر از دنیا تعریف می کند. بنابراین ماهیت نظام بین الملل در دو تقسیم ذکر شده آن با نفی ماهیت مادی و غیر الهی نظام حاکم ماهیتی خاص و ویژه دارد که در آن مفاهیمی چون تقوا، انسان مهذب، عدالت، خداباوری، توحید و قانون الهی در مقابل کلید واژه هایی مانند سلطه گری، سود جویی، خود خواهی، لذت گرایی، برتری جویی و مادی گرایی قرار می گیرد. لذا امام با توجه به ماهیت نظام بین الملل خواستار شکل گیری نظام جدید با ماهیت نو بودند.

از نظر امام بحران هایی چون ظلم، استکبار و سلطه جویی قدرتهای بزرگ نشأت گرفته از ماهیت (فکری، ساختاری و رفتاری) نظام بین الملل می باشد. بنابراین در یک نظام بین الملل جایگزین که ما آن را

مطلوب می‌نامیم می‌توان بحران‌های مذکور را پشت سر گذاشت. امام در ترسیم نظام مطلوب توجه ویژه‌ای به مقدورات و تواناییها دارند و جامعه بازسازی شده را در قالب مطلوبِ مقدور و مطلوبِ آرمانی مطرح می‌کنند. برخلاف برخی ایده‌های آرمانخواه متحجر که از خود سلب مسئولیت می‌کردند و در مقابل ظلم و فساد در جهان به این استدلال متوسل می‌شدند که برقراری عدالت و برچیده شدن فساد و ظلم تنها به دست حضرت مهدی(عج) تحقق خواهد یافت نه کسانی دیگر، امام خمینی(ره) عمل به وظیفه و تکلیف را در اندازهٔ مقدور و توان، لازم و واجب می‌دانستند. ایشان در اشاره به این موضوع می‌فرمایند:

۴

ما اگر دستمان می‌رسید، قدرت داشتیم، باید برویم تمام ظلم و جورها را از عالم برداریم. تکلیف شرعی ماست، منتها ما نمی‌توانیم. اینی که هست این است که حضرت [مهدی(عج)]عالم را پر می‌کند از عدالت؛ نه شما دست بردارید از تکلیفتان، نه اینکه شما دیگر تکلیف ندارید. (صحیفه امام، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ج ۲۱، ص ۱۵).

و در اشاره‌ای صریح به موضوع تکلیف در زمان غیبت امام زمان می‌فرمایند:

من امیدوارم که ان شاء الله برسد روزی که آن وعده مسلم خدا تحقق پیدا کند و مستضعفان مالک ارض بشوند. این مطلب وعده خداست و تخلف ندارد، منتها آیا ما درک کنیم یا نکنیم، آن به دست خداست. ممکن است در یک برهه کمی وسایل فراهم بشود و چشم ما روشن بشود به جمال ایشان. «۲» این چیزی که ما در این وقت، در این عصر وظیفه داریم، این مهم است. همه انتظار داریم وجود مبارک ایشان را، لکن با انتظار تنها نمی‌شود، بلکه با وضعی که بسیاری دارند، انتظار نیست. ما باید ملاحظه وظیفه فعلی شرعی - الهی خودمان را بکنیم و باکی از هیچ امری از امور نداشته باشیم. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۲۴۶).

بنابر این در اندیشهٔ ایشان نظام بین الملل مطلوب را می‌توان در دو سطح مقدور و مطلوب آرمانی مورد مطالعه و بررسی و پی‌گیری قرار داد.

در این نوشتار نظام بین الملل مطلوبِ مقدور مورد بررسی قرار می‌گیرد لذا سعی می‌کنیم تا به این پرسش پاسخ دهیم که، از منظر امام خمینی ماهیت سیاسی نظام بین الملل مطلوب در شکل مقدور آن چگونه می‌باشد و چه تأثیری بر رفتار و عملکرد بازیگران بین المللی دارد؟

نظام بین الملل مطلوبِ مقدور؛

امام حاکمیت اسلام بر جهان، در نظام بین الملل مقدور را جزو اهداف خود می دانند و اعلام می کنند که: امید است با کمک و نصرت الهی سایر ملل محروم و تحت سلطه جهان و بخصوص مسلمانان تحت ستم و مظلوم نیز با الهام‌گیری از مکتب حیاتبخش اسلام بتوانند خود را از سلطه استعمارگران شرق و غرب نجات داده، و در آینده نزدیک شاهد برقراری حکومت جهانی اسلام باشیم. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۲۴۶) در راستای همین مطلب امام می فرمایند: امیدوارم به آرمان اسلامی‌مان که حکومت اسلام در جهان و شکست دشمنان آن است برسیم. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱، ص ۶۱۵)

حضرت امام ساختن نظام بین الملل مقدور را در نابودی و اضمحلال قدرتِ حاکم بر نظام مستقر، جستجو می کردند لذا فداکاری برای زندگی بدون ابرقدرتهای جهانخوار را ممکن و مقدور می دانستند و می فرمودند:

شما در جنگ تحمیلی نشان دادید که با مدیریت صحیح و خوب می‌توان اسلام را فاتح جهان نمود. شما باید بدانید که کارتان به پایان نرسیده است، انقلاب اسلامی در جهان نیازمند فداکاریهای شماسست و مسئولین تنها با پشتوانه شماسست که می‌توانند به تمامی تشنگان حقیقت و صداقت اثبات کنند که بدون آمریکا و شوروی می‌شود به زندگی مسالمت‌آمیز توأم با صلح و آزادی رسید. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱، ص ۱۹۶)

با توجه به مطالب فوق امام به ترسیم نظام بین الملل مطلوبِ مقدور می پردازند و محورهای اصلی و پایه های آن را به طور کامل مورد توجه قرار می دهند.

گفتار اول؛ محورهای روابط بین الملل در نظام بین الملل مطلوبِ مقدور؛

برخی تصور می کنند بدون توجه به جهان بینی و پیوند انسان با جهان، می توان به تدوین حقوق انسانها پرداخت، اما بی تردید برخی توافقات و قراردادهای هرگز به سود و صلاح همه یا بیشتر مردم جهان نیست. حق فطری و طبیعی مانند آداب و سنن نیست که در زمره اعتباریات محض قرار گرفته و به حسب ملت‌ها گوناگون باشد. لذا دین حق نیز خطوط کلی زندگی و زیربنای حیات انسان را مشخص می کند و برای تعیین اعتباریات محض نیامده است و این خطوط کلی هرگز با قرارداد تعیین نمی شوند بلکه محورهای اصلی

آنها بر اساس رابطه خاص انسان با جهان استوارند؛ رابطه ای که در هیچ سرزمینی با سرزمین دیگر متفاوت نیست. بنابراین روابط بین الملل نیز نمی تواند براساس اعتباریات تدوین شود بلکه نیاز مند منبع مشترک می باشد. همانگونه که تدوین قوانین داخلی کشور باید برپایه قانون اساسی باشد، برای تدوین حقوق انسانها نیز قانون اساسی جهانی لازم است. بنابراین ناچاریم نخست اصول اساسی حاکم بر حقوق انسانها را تدوین کنیم. این حقوق مبنا باید نزد همه مردمان جهان، با صرف نظر از اختلافشان در آداب و رسوم و نژاد و رنگ و... پذیرفته شده باشد. تنها عامل دستیابی انسان به وحدت و پیدا کردن منبع مشترک آن است که از بند طبیعت و ماده برهد. این ناشدنی است که انسان ها با همین تعلقات مادی بتوانند در منبع حقوق به تفاهم و وحدت برسند. انسانها هرچه به دنیا نزدیک تر شوند، بیشتر به اختلاف می گرایند. لذا تنها دین جهان شمول است که می تواند منبع حقوق انسان ها باشد و نیز این دین است که توان تعیین روابط بین الملل را دارد. فطرت مداری و تکیه بر انسانیت انسان می تواند دین اسلام را به عنوان منبع مشترک معرفی کند. (مراجعه شود به کتاب روابط بین الملل در اسلام نوشته آیت الله جوادی آملی، قم، مرکز نشر اسراء، چاپ اول، ۱۳۸۸).

امام خمینی به طور صریح لزوم تشکیل نظام مطلوب بین المللی را اعلام میکنند و به ترسیم و تصویر سازی آن می پردازند نظامی که معادلات آن غیر از معادلات حاکم بر جهان آن روز می باشد. امام به طور صریح به معیار عدالت و ظلم ستیزی اشاره می کنند و می فرمایند:

ما معادله جهانی و معیارهای اجتماعی و سیاسی ای که تا به حال به واسطه آن تمام مسائل جهان سنجیده می شده است را شکسته ایم. ما خود چارچوب جدیدی ساخته ایم که در آن عدل را ملاک دفاع و ظلم را ملاک حمله گرفته ایم. از هر عادلانی دفاع می کنیم و بر هر ظالمانی می تازیم، ... ما این سنگ را بنا خواهیم گذاشت. امید است کسانی پیدا شوند که ساختمان بزرگ سازمان ملل و شورای امنیت و سایر سازمانها و شوراها را بر این پایه بنا کنند، نه بر پایه نفوذ سرمایه داران و قدرتمندان که هر موقعی که خواستند هر کسی را محکوم کنند، بلافاصله محکوم نمایند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۱، ص ۱۶۰).

امام با دعوت از مستضعفان جهان و تکیه بر فطرت و انسانیت، نظام بین المللی جایگزین را بر محور عدل، وحدت و استکبار ستیزی پیشنهاد می کنند. در حقیقت نظام بین الملل مقدور و آرمانی در منظر امام ماهیت عادلانه دارد و این نظام از سه محور شکل و انسجام گرفته است؛ محور عدل، محور وحدت و محور استکبار ستیزی.

امام در مرحله بازسازی جامعه آرمانی براساس عدل و وحدت حرکت می کنند. ایشان در بیانی دقیقاً جامعه آرمانی در نظام بین الملل را به تصویر می کشند، نظامی که در آن حکومت‌های آرام و اجتماعات آرام وجود دارد و برادری و همگامی جهانی در مقابل تجاوز و تعدی احتمالی حاکم است. امام خمینی می فرمایند:

همه مجتمعاً در مقابل غرب... حتی بوداییها، بایستند ... بعد در بین خودشان یک حکومت آرام، یک اجتماع آرام؛ همه ممالک سر جای خودش باقی؛ هیچ کدام به هیچ کدام تجاوز نکنند؛ همه با هم برادر باشند. اگر غیر خواست به آنها تجاوز کند، همه با هم هم‌ناله بشوند و جلو بروند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱، ص ۳۸۴)

بخش دوم از تصویر نظام بین الملل مطلوب در منظر امام، وحدت در میان تمامی ملت‌های جهان از هر مسلک و مذهبی می باشد. چه در مقدمات و قیام برای تشکیل نظام جایگزین و چه در نظام مطلوب. در همین زمینه ایشان می فرمایند:

همه باید کوشش کنیم که وحدت بین مستضعفان در هر مسلک و مذهبی که باشند، تحقق پیدا کند که اگر خدای ناخواسته، سستی پیدا شود، این دو قطب مستکبر شرق و غرب مانند سرطان همه را به هلاکت خواهند رساند. ما عازم هستیم که تمام سلطه‌ها را نابود سازیم، و شما هم کوشش کنید که ملت‌ها را با حق همراه کنید. و آنچه مهم است این است که شما در مذهب خود و ما در مذهب خودمان اخلاص را حفظ و به خدای تبارک و تعالی اعتماد داشته باشیم تا عنایت او شامل حال ما باشد و ما را از تحت این سلطه‌ها خارج سازد. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۷، ص ۴۲۹)

بخش سوم از تصویر نظام بین الملل مطلوب چه در مراحل قیام و تأسیس و چه در مرحله استقرار مسئله استکبار ستیزی می باشد. استکبار ممکن است در نظام حاکم فعلی باشد و ممکن است در برخی بازیگران نظام مطلوب عارض شود لذا امام با تکیه بر معارف اسلامی مبارزه با آن را جزو محورهای حرکت می دانند.

الف- محور عدل؛

قوام حقیقت حیات انسانی به اصل عدالت است. دادگری، همانند اصل توحید ریشه در نظام تکوین دارد: بالعدل قامت السموات والأرض. (عبدالله جوادی آملی، روابط بین الملل در اسلام، پیشین، ص ۳۷)

رعایت عدالت در زندگی اجتماعی، سیاسی، بین المللی، فردی و حتی طبیعی مسئله ای اساسی در اسلام می باشد. اساس حکومت حضرت ولی عصر(عج) همان قسط و عدل الهی است، از این رو خداوند به دست آن حضرت زمین را از عدل و داد پر می کند، هر چند برخی اسلام را نپذیرند؛ یعنی ممکن است کسی نا مسلمان باشد ولی بر محور اصول انسانی رفتار کند و اسلام هم با او بر اساس عدل رفتار می کند. (جوادی آملی، عبدالله، پیشین، ص ۵۶).

امام خمینی با اشاره به فطری بودن عدالت می فرماید:

انسان اگر به اصول انسانی پایبند باشد عدالت را خواهد پذیرفت. انسان را، خدای تعالی از حقیقت رحمت خود آفریده، ... چنانچه خدای تعالی فرماید: «الرَّحْمَنُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ»؛ خلق انسان را به اسم رحمان نسبت می دهد. و از این جهت است که انسان ظالم و قسی القلب هم از ظلم و قساوت فطرتاً متنفر است، و اگر ظلم و قساوت خود را هم غفلت کند، از قساوت و ظلم دیگران بالفطره تکذیب می کند، و از معدلت و رحمت و رأفت، ذاتاً خوشش می آید. (شرح حدیث جنود عقل و جهل، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ص ۲۴۱).

تا اینجا مشخص شد که به دلیل فطری بودن عدالت خواهی و ظلم ستیزی امام خمینی در نظام بین الملل مطلوب، تأکید ویژه ای بر عدالت در مبارزه با ابرقدرتها و تأسیس نظام بین الملل مطلوب دارند. (تأکید امام بر برادری جهانی در مقابل تجاوز و تعدی احتمالی در بحث صفحه قبل)

طراحی جبهه عادلانه جدید در نظام بین الملل؛

ساختار ناعادلانه حاکم بر جهان شرایط را به گونه ای ترتیب داده بود که امام شکستن چارچوبهای بسته را در نظام بین الملل ضروری می دانستند. ایشان معتقد بودند که باید در مقابل جبهه غرب و شرق جبهه جدیدی با هویت اسلامی-انسانی تشکیل شود تا بتواند حاکمیت ملتهای محروم را به سرانجام برساند و وعده قرآنی حکومت مستضعفان تحقق یابد، در همین خصوص امام اذعان دارند که:

ما باید خود را آماده کنیم تا در برابر جبهه متحد شرق و غرب، جبهه قدرتمند اسلامی-انسانی با همان نام و نشان اسلام و انقلاب ما تشکیل شود؛ و آقایی و سروری محرومین و پابرهنگان جهان جشن گرفته شود. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱، ص ۹۱).

امام امید وار بودند که ملت‌های جهان با انقلابی عمومی قدرتهای بین المللی را شکست دهند و نظام جدیدی (امیدوارم این نونهالان، ... پایه گذاران جهان سوم راستین گردند. صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۵). را تأسیس نمایند: امید آن است که یک انقلاب عمیق عمومی در سراسر جهان در مقابل جهان‌خواران ضد بشریت تحقق یابد. (صحیفه نور، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، جلد: ۱۶، صفحه: ۱۱۳، تاریخ سخنرانی: ۶۱/۱/۱۵)

امام معتقد بودند که اگر قیام همه جانبه ای از سوی ملت‌ها صورت نگیرد ریشه حیات و شرافت انسانی آنان از بین خواهد رفت لذا لزوم قیام همه جانبه را به کرات متذکر می شدند و نخبگان و اقشار ملت‌ها را به قیام دعوت می کردند:

اگر امروز قشرهای مختلف ملت‌ها، از علمای دینی تا گویندگان و نویسندگان و روشن بینان متعهد، قیام همه جانبه نکنند و با بیدار کردن توده های عظیم انسانی - اسلامی به داد کشورها و ملت‌های تحت ستم نرسند، کشور‌هایشان بی شک به نابودی و وابستگی همه جانبه بیشتر و بیشتر خواهد کشید و غارتگران ملحد شرقی و بدتر از آنان ملحد غربی، ریشه حیات آنان رامی کند و شرافت و ارزش‌های انسانی آنان را به باد فنا می سپارند. (صحیفه نور، پیشین، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، جلد: ۱۹، صفحه: ۴۲۰، تاریخ سخنرانی: ۶۴/۵/۲۵)

ب- محور وحدت؛

انسان نه از نظر تجرد روحی، همسان فرشتگان است تا بی نیاز از هماهنگی با هم‌نوعان خود باشد... و نه از جهت تجسم بدنی هم‌تای حیوانات است تا بی نیاز از تبادل و تعاون با هم‌نوع خویش باشد... و نه می تواند بدون تکیه گاه تکوینی، به تشمت و پراکندگی خاتمه دهد و راز و رمز اتحاد با هم‌نوع خود را دریابد و با رفتار مناسب، به وحدت روی آورد و با شعار «قد افلح من تزکی» (سوره الاعلی، آیه ۱۴). از هرگونه نقص و عیب برهد و به کمالی برسد. (جوادی آملی، عبدالله، پیشین، ص ۵۷)

و با توجه به تعریف وحدت هرگاه چند چیز، با حفظ خاصیت شخصی خود، هماهنگ شوند، اتحاد حاصل خواهد شد. در اهمیت وحدت همین کافی می باشد که امیر مؤمنان علیه السلام برای حفظ وحدت امت اسلامی بر مشکلات، مصائب و بیعت شکنی ها صبر کردند. باید دقت کرد که اتحاد و اجتماع باید بر مدار

اجرای حق باشد، وگرنه بر گمراهی خواهد بود و چنین اتحادی نمی تواند مقدّس و مطلوب باشد. انسان وقتی می تواند میان دیگران یا خود و دیگری رابطه حسنه برقرار سازد که در درون خویش پیوندی و اتحادی ناگسستنی میان عقاید، اخلاق و عملش برقرار کند، وگرنه در ایجاد هرگونه اتحاد بیرونی ناکام می ماند، زیرا انسان دو چهره و دو شخصیتی که هر روز به رنگی در می آید و نمی تواند خود را یکی و متحد کند، چگونه می تواند با اغیار متحد شود و دیگران را متحد سازد؟ (مراجعه شود به کتاب روابط بین الملل در اسلام نوشته آیت الله جوادی آملی، پیشین.)

۱۰

امام در جای جای کلام خود به مناسبت‌های مختلف وحدت را مورد توجه قرار می دهند؛ از وحدت در میان مسلمین گرفته تا وحدت در میان اکثریت مردمان جهان در برابر سلطه گران و ابرقدرتها به همین خاطر امام خمینی وحدت را در سه سطح مطرح می کنند:

وحدت در امت اسلامی؛ (وطن اسلام را استعمارگران و حکام مستبد و جاه طلب تجزیه کرده‌اند. امت اسلام را از هم جدا کرده و به صورت چندین ملت مجزا درآورده‌اند... ما برای اینکه وحدت امت اسلام را تأمین کنیم، برای اینکه وطن اسلام را از تصرف و نفوذ استعمارگران و دولتهای دست نشانده آنها خارج و آزاد کنیم، راهی نداریم جز اینکه تشکیل حکومت بدهیم. چون به منظور تحقق وحدت و آزادی ملت‌های مسلمان بایستی حکومت‌های ظالم و دست نشانده را سرنگون کنیم؛ و پس از آن حکومت عادلانه اسلامی را که در خدمت مردم است به وجود آوریم. (ولایت فقیه، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، صص ۳۶-۳۷))

بر اساس آیه «انما المؤمنون اخوة فاصلحوا بین اخویکم» (سوره، حجرات، آیه ۱۰). و آیاتی دیگر اسلام مسلمانان را به صلح و صفا فرا می خواند و از هرگونه تفرقه باز می دارد. امام خمینی(ره) وحدت در حوزه اسلامی را یکی از مهم ترین زمینه های شکل گیری نظام بین الملل مقدور می دانند و معتقدند که بزرگترین قدرت جهانی را مسلمین در سایه وحدت بدست خواهند آورد:

علمای اعلام و خطبای محترم کشورهای اسلامی ... ملت‌ها را دعوت به وحدت کنند؛ و از نژادپرستی که مخالف دستور اسلام است بپرهیزند؛ و با برادران ایمانی خود در هر کشوری و با هر نژادی که هستند دست برادری دهند که اسلام بزرگ آنان را برادر خوانده. و اگر این برادری ایمانی با همت دولتها و ملت‌ها و با تأیید خداوند متعال روزی تحقق یابد، خواهید دید که بزرگترین قدرت جهان را مسلمین تشکیل می دهند. به امید

شماره ۱۲

روزی که با خواست پروردگار عالم این برادری و برابری حاصل شود. (وصیتنامه امام، پیشین، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ص ۵۶).

امام خمینی یکی از اهداف وحدت را مبارزه و مقابله با قدرت های سلطه گر جهانی می دانستند و تأکید داشتند که: یکی از فلسفه های مهم اجتماع عظیم از سراسر جهان در این مقام مقدس و مهبط وحی [مراسم حج]، به هم پیوستن مسلمانان جهان و تحکیم وحدت بین پیروان پیامبر اسلام و پیروان قرآن کریم در مقابل طاغوتهای جهان است. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۳۴۰).

فرمان اعتصام به حبل الله براساس آیه «واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا» (سوره، آل عمران، آیه ۱۰۳) صادر شده است. امام به عنوان یک اسلام شناس و متفکر اسلامی تلاش می کنند وحدت را از فرمان اعتصامی که در قرآن آمده است استخراج کنند و همگان را به آن دعوت نمایند:

هان! ای مسلمانان قدرتمند، به خود آبیید و خود را بشناسید و به عالم بشناسانید؛ و اختلافات فرقه ای و منطقه ای را، که به دست قدرتهای جهانخوار و عمال فاسد آنها برای غارت شما و پایمال کردن شرف انسانی و اسلامی شما بار آمده، به حکم خدای تعالی و قرآن مجید به دور افکنید؛ و تفرقه افکنان، از قبیل آخوندهای جیره خوار و ملیگرایان بیخبر از اسلام و مصالح مسلمین را از خود برانید، که ضرر اینان بر اسلام از ضرر جهانخواران کمتر نیست. اینان اسلام را وارونه نشان می دهند، و راه را برای غارتگران باز می کنند. خداوند تعالی اسلام و ممالک مسلمین را از شرّ جهانخواران و پیوستگان و وابستگان به آنان نجات دهد. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۳۳۶).

بر اساس دیدگاه امام خمینی (ره) اتحاد در بین مسلمین بر سه محور قرآن، سنت پیامبر و عترت استوار است و با تکیه بر این اشتراکات می توان به قدرتی بین المللی تبدیل شد. امام نقطه اصلی تهاجم دشمنان را قرآن و عترت می دانند لذا با اعلام دفاع از این دو میراث رسول الله صل الله علیه و آله و سلم به تشکیل نظام بین الملل جدید با محوریت اسلام اشاره می کنند و در پیامی به مناسبت مراسم برائت از مشرکین می فرمایند:

فریاد برائت ما، فریاد امتی است که همه کفر و استکبار به مرگ او در کمین نشسته اند و همه تیرها و کمانها و نیزه ها به طرف قرآن و عترت عظیم نشانه رفته اند و هیئات که امت محمد - صلی الله علیه و آله و

سلم- و سیراب‌شدگان کوثر عاشورا و منتظران وراثت صالحان به مرگ ذلت بار و به اسارت غرب و شرق تن در دهند و هیئات که خمینی، در برابر تجاوز دیوسیرتان و مشرکان و کافران به حریم قرآن کریم و عترت رسول خدا و امت محمد- صلی الله علیه و آله و سلم- و پیروان ابراهیم خنیف ساکت و آرام بماند و یا نظاره‌گر صحنه‌های ذلت و حقارت مسلمانان باشد. ... قدرتها و ابرقدرتها و نوکران آنان مطمئن باشند که اگر خمینی یکه و تنها هم بماند به راه خود که راه مبارزه با کفر و ظلم و شرک و بت‌پرستی است ادامه می‌دهد و به یاری خدا در کنار بسیجیان جهان اسلام، این پابره‌نه‌های مغضوب دیکتاتورها، خواب راحت را از دیدگان جهانخواران و سرسپردگانی که به ستم و ظلم خویشتن اصرار می‌نمایند سلب خواهد کرد. آری، شعار «نه شرقی و نه غربی» ما، شعار اصولی انقلاب اسلامی در جهان گرسنگان و مستضعفین بوده و ترسیم‌کننده سیاست واقعی عدم تعهد کشورهای اسلامی و کشورهایی است که در آینده نزدیک و به یاری خدا اسلام را به عنوان تنها مکتب نجاتبخش بشریت می‌پذیرند و ذره‌ای هم از این سیاست عدول نخواهد شد و کشورهای اسلامی و مردم مسلمان جهان نباید وابسته به غرب و اروپا و امریکا و نه وابسته به شرق، شوروی، که ان شاء الله تعالی به خدا و رسول خدا و امام زمان وابسته است و به طور قطع و یقین، پشت کردن به این سیاست بین‌المللی اسلام، پشت کردن به آرمان مکتب اسلام و خیانت به رسول خدا- صلی الله علیه و آله و سلم- و ائمه هدی- علیهم السلام- است و نهایتاً مرگ کشور و ملت ما و تمامی کشورهای اسلامی است و کسی گمان نکند که این شعار، شعار مقطعی است که این سیاست، ملاک عمل ابدی مردم ما و جمهوری اسلامی ما و همه مسلمانان سرتاسر عالم است. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۰، ص ۳۱۹-۳۱۸)

وحدت پیروان ادیان توحیدی؛

بر اساس آیه «قل یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله و لا نشکر به شیئا» (سوره، آل عمران، آیه ۶۴) و تصدیق ادیان دیگر در آیه «نزل علیک الکتاب بالحق مصدقا لما بین یدیه و انزل التوراه و الانجیل» (سوره، آل عمران، آیه ۳).

اتحاد مکاتب توحیدی اثبات می‌شود، امام خمینی نیز لزوم اتحاد مکاتب توحیدی در مقابل ستمگران را گوشزد کرده و می‌فرماید:

ما همه در تحت لوای توحید مجتمع هستیم... توحید مذهب همه است و مبدأ و معاد ایده همه است... همه با هم ید واحده باشیم که دیگرانی که می‌خواهند به همه ماها تعدی کنند، چه با اسم اسلام، چه با اسم سایر مذاهب، به مسلمین جهان و به ملت‌های مظلوم جهان ظلم و ستم روا می‌دارند، با هم تشریک مساعی کنیم در اینکه یک راه پیدا کنیم برای جلوگیری از ستم در تمام قشرهای انسان‌های دنیا. انبیای عظام - سلام الله علیهم - از آدم تا خاتم که تشریف آورده‌اند و انبیای بزرگ اولی العزم که در بین مردم تشریف داشته‌اند، همه آنها برای این [بودند] که پرچم توحید را و عدالت را در بین ملتها برپا کنند... [حکومتها] به خلاف مشی پیامبران خود عمل کرده‌اند. شما امروز می‌بینید که کشورهای دنیا مبتلا هستند به سرانی که ادعای مسیحیت می‌کنند، ادعای یهودیت می‌کنند، ادعای اسلامیت. ابتلایی که الآن، ملت‌های دنیا دارند به دست بسیاری از این سران، ابتلایی است که باید ما ابتلای انبیا حساب کنیم. همان طوری که انبیا در صدر عالم تا آخر مبتلا بودند به دست یک خیانتکارانی که با آنها آن طور عمل کردند که روی تاریخ را سیاه کردند، ملت‌های آنها هم امروز مبتلا هستند به سرانی که روی تاریخ را سیاه می‌کنند و انبیا را سرشکسته در پیش خدای تبارک و تعالی - نعوذ بالله - می‌کنند... امروز شما می‌بینید که صهیونیست در عالم که مدعی یهودی بودن است و یهودیان او را قبول ندارند، با مردم چه می‌کند و مع ذلک، ادعا می‌کند که من تابع حضرت موسی هستم! (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۷، صص ۹۸-۹۹).

محورهای اتحاد در قرآن و کلام امام به شرح ذیل می‌باشد:

۱- پرستش خدا و نفی شرک ذاتی؛

۲- نفی رژیم ارباب رعیتی براساس آیه «ولا یتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله»؛ (سوره، آل عمران،

آیه ۶۴)

۳- تأسیس رژیم ربّانی براساس آیه «ما کان لبشر ان یؤتیه الله الکتاب و الحکم و النبوة ثم یقول للناس

کونوا عبادا لی من دون الله...» (سوره، آل عمران، آیه ۷۹)

وحدت جوامع بشری؛

بر اساس آیه «لا ینهاکم الله عن الذین لم یقاتلواکم فی الدین ولم یخرجواکم من ديارکم ان تبرؤهم و

تقسطوا الیهم ان الله یحبّ المقسطين» (سوره ممتحنه، آیه ۸)

[و] باتوجه به اینکه ساختارهای اولی انسانیت در همه یکی می باشد (مبدأ فاعلی و پروردگار همگان یکی و فطرت بشر مشترک است) و نیز مقصد و هدف نهایی قافله بشر واحد است. پس قهراً ضوابط حاکم بر روابط بشر نیز باید یکی باشد و آنها هم دین الهی است که می تواند منشأ وحدت و قانون گذاری باشد. اسلام بین کافر و کفر فرق قائل است با کفر هیچ گونه سازشی ندارد ولی کافر را به خاطر اشتباه در مصداق برای هدایت می پذیرد. بنابراین چون کافر نیز حداقلی از پذیرش حقیقت را دارد می توان با وی تفاهم کرد و کنار آمد. سر این تفاهم در این است که کافر نیز در فطرت بشری با بقیه انسانها مشترک است و روابط بر آن فطرت مشترک بنا می شود. (مراجعه شود به کتاب روابط بین الملل در اسلام نوشته آیت الله جوادی آملی، پیشین.) «لا ینهاکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین ولم یخرجوکم من دیارکم ان تبرؤهم و تقسطوا الیهم ان الله یحب المتقین» (سوره ممتحنه، آیه ۸).

محورهای اتحاد:

۱- فطرت مشترک انسانی (عدالت خواهی، ظلم ستیزی، آرامش طلبی و...);

۲- برابری و اخوت در انسانیت;

۳- وفای به عهد و پیمانها.

امام خمینی با بصیرتی الهی و برگرفته از معارف قرآنی، وحدت و یکپارچگی جوامع مختلف بشری را گوشزد می کردند و تغییر معادلات جهانی را در سایه آن مقدور می دانستند، علاوه بر توحید تکیه بر انسانیت و عدالت مسئله ای است که از منظر امام می تواند استکبار و نظام حاکم بر جهان را متحول نماید:

دوستان چشم خود را به نهضت اسلامی، که تجدید حیات اسلام را نموده، دوخته اند؛ برای وحدت اسلامی در زیر پرچم توحید، که ندای آن از این گوشه دنیا بلند و به سراسر جهان طنین افکنده است، به کوشش و جهاد برخاسته اند. و دشمنان از خوف این بارقه الهی، که می رود دست جنایت آنان را از بلاد و عباد خداوند کوتاه کند، به دست و پا افتاده اند. ولی قدرت اسلام آرام را از آنان گرفته، و از یکپارچگی ملت‌های اسلامی و به دنبال آن مستضعفان جهان لرزه به اندامشان افتاده است. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۳۳۸).

امام اتحاد ابنای بشر بر علیه مستکبران را نشانه ای بر تحقق وعده الهی می دانستند در واقع با تحقق نظام بین الملل مقدور که نظامی عدالت جو می باشد زمینه تأسیس نظام آرمانی فراهم می شود، ایشان با توجه به این مسائل است که در پیامی به کنگره حج می فرمایند:

ندای ابراهیمی و محمدی در گوشه و کنار گیتی طنین افکنده و جان و دل مسلمانان جهان را روح بخشیده، و فریاد وحدت بین طوایف مسلمین از هر فرقه و مستضعفان و مظلومان از هر ملت در سراسر جهان زلزله افکنده، و کاخ آمال ستمگران و جهانخواران در شرف انهدام و فرو ریختن است. گویی دولت مستضعفین نزدیک، و وعده حق تعالی قریب الوقوع است. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۳۳۳).

۱۵

شماره ۱۲

ماهیت نظام بین الملل مطلوب در اندیشه امام خمینی (ره)

ج- استکبار ستیزی؛

اسلام نه سلطه پذیر است و نه سلطه گر، چون معیار این روابط را قسط و عدل تنظیم می کند. بنابراین انسان نه از قدرت خود سوء استفاده می کند و نه اجازه می دهد مقتدری از قدرت او بد استفاده کند، از این رو در عین حال که در سوره ممتحنه رابطه با کافران را امضاء می کند در سوره های انفال و توبه رابطه با مستکبران را امضاء نکرده است، چون با کافر زندگی مسالمت آمیز ممکن هست، زیرا وی گرچه اصول الهی را نمی پذیرد، اصول انسانی را می پذیرد؛ اما مستکبر نه اصول الهی را می پذیرد و نه اصول انسانی را... [قرآن] خواسته است با مستکبران همواره در نبرد باشید. (جوادی آملی، عبدالله، روابط بین الملل در اسلام، پیشین.) با توجه به این تعالیم اسلامی و براساس آیه «فقاتلوا ائمة الكفر انهم لا ایمان لهم لعلهم ینتھون» (سوره توبه، آیه ۱۲).

است که امام مبارزه با ستمگری را سر لوحه برنامه های خود قرار می دهند و می فرمایند:

مقصد این بوده است که [انبیا] ریشه استکبار را از جهان بکنند و مردم را از این ظلمهایی که بر ایشان می شود نجات بدهند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۵، ص ۵۰۷).

امام مبارزه با ابرقدرتها را وظیفه ای می دانستند که از سیره انبیاء الگو برداری شده بود، لذا تلاش می نمودند صف بندیها در مقابل حرکت تجدّد خواه به رهبری خود را با عملکرد انبیاء تطبیق دهند.

همه انبیا آمدند و با قلدرها دعوا کردند... هر کس نگاه کند به سیره انبیا از صدر عالم تا حالا، می بیند که آنی که اطراف انبیا جمع شدند مظلومها هستند، آنی که مقابل انبیا بودند قلدرها بودند... و یک دسته هم مستضعفین جامعه هستند که اکثریت و یک اکثریت محروم هستند، این دسته هم با شما هستند... مقصد این بوده است که ریشه استکبار را از جهان بکنند و مردم را از این ظلمهایی که بر ایشان می شود نجات بدهند. از این جهت، دو طایفه به شما توجه دارند: یک طایفه مستکبرین و سودجوها و طوایفی که به آنها وابسته هستند. آنها را توقع نداشته باشید که با شما صلح بکنند، آنها هم نخواهند صلح کرد... سیره انبیا از صدر عالم تا زمان خاتم همین بوده است که در مقابل این قدرتهایی که ظالم بودند... هیچ اشکال ندارد که این برنامه شما اگر در خارج تحقق پیدا کند، تمام مظلومهای جهان دورش جمع می شوند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۵، ص ۵۰۷).

امام مقابله با سلطه گران و ارباب قدرت در سرتاسر جهان را وظیفه و تکلیف می دانستند. بر همین اساس در تحقق نظام بین الملل مطلوب، مبارزه با استکبار و ریشه کن نمودن ظلم، مقدمه و زمینه ساز تلقی می شود.

گفتار دوم؛ پیشنهاداتی برای پایه گذاری نظم جهانی مطلوب مقذور؛

امام پایه گذاری نظم بین المللی جدید بر خلاف دو مکتب مارکسیسم و لیبرالیسم را خواستار بودند و آرمان تأسیس نظام جدید بین المللی در قالب مقذور آن را اینگونه بیان می کردند:

امیدوارم این نونهالان، استقلال فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نظامی فردای ما را تأمین کنند، و ما را از شرّ ابرقدرتها نجات دهند و پایه گذاران جهان سوم راستین گردند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۷، ص ۵).

امام با تشخیص و درک صحیح تلاش می کردند خلأ تئوریک ایجاد شده در جهان را با معرفی فرهنگ اسلام ناب محمدی در مقابل اسلام آمریکایی جبران کنند. ایشان ایجاد تغییر در چارچوبهای تحمیلی دو بلوک غرب و شرق به وسیله مسلمانان را پیش بینی می کردند و جنگ تحمیلی را در حقیقت جنگی عقیدتی می دانستند که برای تغییر در نظم حاکم بر جهان می بایست با بسیج مسلمین در سرتاسر جهان همراه می شد تا بتواند با صدور اندیشه انقلابی اسلام به تحوّل در جهان منجر شود:

امروز جهان تشنه فرهنگ اسلام ناب محمدی است. و مسلمانان در یک تشکیلات بزرگ اسلامی رونق و زرق و برق کاخهای سفید و سرخ را از بین خواهند برد. امروز خمینی آغوش و سینه خویش را برای تیرهای بلا و حوادث سخت و برابر همه توپها و موشکهای دشمنان باز کرده است و همچون همه عاشقان شهادت، برای درک شهادت روزشماری می‌کند. جنگ ما جنگ عقیده است، و جغرافیا و مرز نمی‌شناسد. و ما باید در جنگ اعتقادی مان بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به راه اندازیم. ان شاء الله ملت بزرگ ایران با پشتیبانی مادی و معنوی خود از انقلاب، سختیهای جنگ را به شیرینی شکست دشمنان خدا در دنیا جبران می‌کند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱، ص ۸۸).

۱۷

شماره ۱۲

امام علت اصلی مبارزه و مخالفت ابرقدرتها با اسلام را در قدرت بسیج و جریان سازی اسلام می‌دانستند. ایشان معتقد بودند که اسلام توان متحد کردن مستضعفان جهان بر علیه جهان خواران را دارد و می‌تواند مکتب مترقی خود را به جهان عرضه کند لذا مستکبران و ظالمان بر علیه اسلام توطئه می‌کنند.

مسئله اصلی برای جهانخواران شرق و غرب، اسلام است که می‌تواند مسلمانان جهان را تحت پرچم پر افتخار توحید مجتمع و دست جنایتکاران را از کشورهای اسلامی و از سلطه بر مستضعفان جهان کوتاه و مکتب ارزشمند و مترقی الهی را بر جهان عرضه نماید. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۵، ص ۱۷۱).

ایشان در نظام بین الملل مقدور تا آنجا که امکان داشته باشد با تکیه بر اصل وحدت در سه مرحله به دنبال ایجاد نظم جدید می‌باشند. امام ابتدا توصیه می‌کنند تمامی مسلمانان و مستضعفان و مظلومان جهان از هر ملیت و مذهبی در یک حزب بین المللی متشکل شوند و در مرحله دوم پیش نهاد می‌کنند که با تأسیس تشکیلاتی بزرگ، قدرت جهانی دو بلوک مسلط نظام دوقطبی شکسته شود تا در نهایت بتوان حکومت جهانی به رهبری اسلام با جمهوری های مستقل را شکل داد.

الف- تأسیس حزب جهانی مستضعفین؛

«در ابتدا و پیش از تشکیل حکومت اسلامی به شکل یک نهاد قدرتمند فرا ملی در سراسر قلمرو جغرافیایی سیاسی جهان اسلام و نه قلمرو سرزمینی، شکل گرفته و عمل خواهد کرد. تشکیلات مزبور در اندیشه امام خمینی(ره) در ابتدا ذیل عنوان حزب مستضعفان مطرح می‌شود. که در اصل بیانگر محرومیت از قدرت و اقتدار در سطوح مختلف است.» (زهرا رهنورد، امام خمینی و اندیشه دولت بزرگ اسلامی و جمهوری

های آزاد و مستقل، مقاله ای از کتاب امام خمینی و قرائتی نوین از دین، گردآورنده امیر رضا ستوده، مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر، ۱۳۷۸، صص ۱۱۹ و ۱۲۰). به دلیل انحصار قدرت و اقتدار در سطوح اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نظامی توسط بلوکهای قدرت در جهان امام را به این نظر می رساند که برای شکستن این انحصار باید اتحادی همه جانبه در قالب تشکیلاتی جهانی شکل بگیرد در همین خصوص ایشان می فرمایند:

اشتباه سابق باید جبران بشود به اتحاد مسلمین و تشکیل «حزب مستضعفین» بر ضد مستکبرین - که در رأس آنها آمریکای جانی است. (صحیفه امام، پیشین، ج ۹، ص ۲۸۱)

۱۸

شماره ۱۲

ماهیت نظام بین الملل مطلوب در اندیشه امام خمینی (ره)

ایجاد یک «حزب مستضعفین»، تمام مستضعفین دنیا، اعم از مُسلم و غیر مُسلم - این دولتهای غیر اسلامی که به مردم ظلم می کنند؛ ملتها این طور نیستند... آنها که ظلمی نمی خواهند بکنند. این که ظلم می کند، آن که خلاف می کند، دولتها هستند. آنها هم مستضعفینشان گرفتار مستکبرین است - اگر یک حزبی در عالم پیدا بشود، یک حزب عالمی، حزب مستضعفین، که همان «حزب الله» است، ... تمام مشکلات مسلمین رفع می شود؛ هیچ قدرتی با این قدرتها نمی تواند مقابله بکند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۹، ص ۳۳۱)

از نظر امام خمینی (ره) مقابله با قدرتهای بزرگ نیازمند اتحاد و تشکیل حزب جهانی مستضعفین می باشد و در ادامه پس از شکستن انحصار قدرت در جهان به وسیله حزب جهانی مستضعفین، نوبت به ایجاد سازمان و تشکیلاتی شبیه سازمان ملل می رسد که با توسل به آن می توان فرهنگ اسلامی را در جهان مستقر کرد و عدالت را جهانی نمود.

ب- تشکیلات بزرگ بین المللی بر اساس فرهنگ اسلامی؛

در مرحله بعد از آن (تأسیس حزب جهانی مستضعفین) با عنوان تشکیلات بزرگ که بیانگر امید برپایی نهادی فرا ملی با هدف از میان بردن اقتدار مستکبران جهانی و داخلی و استقرار فرهنگ اسلامی است. (رهنورد، زهرا، پیشین، ص ۱۲۰).

امروز جهان تشنه فرهنگ اسلام ناب محمدی است. و مسلمانان در یک تشکیلات بزرگ اسلامی رونق و زرق و برق کاخهای سفید و سرخ را از بین خواهند برد. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱، ص ۸۷)

تشکیلاتی که امام به دنبال تأسیس آن هستند یکی از ویژگی های اصلی آن ابتناء بر فرهنگ اسلام ناب محمدی می باشد که عدالت، وحدت و استکبار ستیزی نیز از آن اقتباس شده است. لذا تمامی ملل و مذاهب جهان را در بر خواهد گرفت .

ج- تأسیس دولت جهانی اسلام با جمهوریهای آزاد و مستقل؛

در مرحله بعد پس از پایه ریزی تشکیلات بزرگ اسلامی امام می فرماید:

۱۹

فصل پنجم

شماره ۱۲

به سوی یک دولت اسلامی با جمهوریهای آزاد و مستقل به پیش روید که با تحقق آن، همه مستکبران جهان را به جای خود خواهید نشاند و همه مستضعفان را به امامت و وراثت ارض خواهید رساند. (وصیتنامه امام، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ص ۸۸)

ماهیت نظام بین الملل مقدور متأثر از بازیگران و اصول و ارزشهای حاکم بر آن با تفاوتی قابل توجهی نسبت به نظام های مستقر شکل می گیرد. این نظم(نظم مستقر) همیشه به مفهوم غلبه ارزشهای قدرت برتر نظام و مشروعیت ارزیابی های آن قدرت است. (دهشیر، حسین، ماهیت نظام بین الملل و انتفاضه فلسطین، فصل نامه مطالعات منطقه ای، اسرائیل شناسی - آمریکا شناسی، سال پنجم، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۲، ص ۴)

در حقیقت ارزشها و ارزیابی های قدرت برتر موجب تعیین ماهیت نظام بین الملل می شود. در هر نظامی با حاکمیت انسانهای مهذب یا غیر مهذب اصول و ارزشهای آن نظام نیز قوام می یابد. در نظام بین الملل مقدور ماهیت نظام بین الملل متأثر از حاکمیت سران نظام می باشد. ماهیت روبه کمال برای نظام مقدور تعریف می شود. چرا که عدالت جویان، مصلحان و مستضعفان در آن درحال قدرت گرفتن هستند لذا ماهیت نظام نیز روبه کمال خواهد بود.

در اندیشه امام نظام بین الملل مقدور یک دولت جهانی با جمهوریهای آزاد و مستقل است و قانون و اصل حاکم بر آن نیز اسلام و قانون الهی می باشد. اینکه می گوئیم اسلام و قوانین آن در این نظام حاکم می شود ادعای بی دلیلی نیست چرا که هم به حکم « فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَبْرِكُمْ أَعْمَالَكُمْ». (سوره محمد، آیه ۳۵). پس سستی نورزید و [کافران را] به آشتی مخوانید [که] شما برترید و خدا با شماست و از [ارزش] کارهایتان هرگز نخواهد کاست)) جهان اسلام نباید خود را معادل با

جهان کفر قرار دهد، بلکه باید تلاش کند نوعی برتری بر کفار کسب کند. بدون تردید یکی از مصادیق برتری حاکمیت قوانین اسلام می باشد.

گفتار سوم؛ ماهیت و ویژگی های نظام بین الملل مطلوبِ مقدور؛

گذر از نظام مستقر و رسیدن به نظام مطلوب از منظر امام با رعایت شرایط و مصالح حاکم بر مناسبات جهانی امکان تحقق دارد و در دوران گذار با احترام به اصل (دولت - کشور) که ملت‌ها از یکدیگر جدا زندگی می کنند و مرزهای جغرافیایی موجب مرزبندیهای واقعی بین انسانها و ملت‌ها گردیده است. باید بر مبنای حقوق و قراردادهای بین المللی رفتار کرد. از نظر امام روابط در نظام بین الملل مقدور بر اساس اصول زیر می باشد: عدالت، توحید، برابری، مساوات و ظلم ستیزی.

ماهیت نظام بین الملل مطلوبِ مقدور به دلیل توجه به اشتراکات و نفی اختلافات و تفاوتها و نیز تکیه بر عدالت و قانون اسلامی ماهیتی کمالی و رو به رشد خواهد بود. به دلیل حاکمیت انسانهای مهذب و مستضعفان و مصلحان جهانی، برابری و حق مداری و دوری از خود خواهی و قدرت طلبی جلوه نظام بین الملل می شود. امام نظم مستقر در جهان را متعادل نمی دانند لذا برقراری تعادل در قدرت بین المللی را توصیه نموده و مسلمین را به تصاحب قدرت دعوت می کنند:

مسلمانان باید بدانند تا زمانی که تعادل قوا در جهان به نفع آنان برقرار نشود، همیشه منافع بیگانگان بر منافع آنان مقدم می شود؛ و هر روز شیطان بزرگ یا شوروی به بهانه حفظ منافع خود حادثه‌ای را به وجود می آورد. راستی اگر مسلمانان مسائل خود را به صورت جدی با جهانخواران حل نکنند و لا اقل خود را به مرز قدرت بزرگ جهان نرسانند، آسوده خواهند بود؟ (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱، ص ۸۳)

۱- حکومت نه شرقی و نه غربی؛

امام بر این باور بودند که در نظام بین الملل مقدور باید اصل عدم تعهد به ابرقدرتهای شرق و غرب پی گیری شود و کشورهای جهان استقلال حقیقی خود را باز یابند. ایشان پایه ریزی جهانی بدون مستکبران را از اهداف خود می دانستند:

حکومت نه شرقی و نه غربی را در اکثر کشورهای جهان پایه‌ریزی خواهیم نمود. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲۰، ص ۱۹۹).

وابستگی به یکی از بلوک قدرت دقیقاً بر ضد تفکر اصلاح طلبی می باشد. برای تأسیس نظام بین الملل مقدور نیز چاره ای جز استقلال نیست. اگر کشورها و ملتها مستقل شوند به راحتی می توان نظام جدید را براساس برابری و عدالت پایه گذاری کرد. در واقع نظام بین الملل مقدور با این ویژگی (نه شرقی و نه غربی) ایجاد شده و استمرار می یابد. نه بر آموزه های ابرقدرت شرق یعنی کمونیسم اعتنایی می کند و نه با عقائد نظام سرمایه دارس سر سازش دارد.

۲- نظام عدالت جو؛

امام خمینی ظلم حاکم بر نظام بین الملل را موجب خشم و غضب مستضعفان می دانستند و روند افزایش ظلم و بی عدالتی را نشانه ای بر افتادن حکومت ظالمه و جایگزینی آن با حکومت عدل اسلامی می دانستند. ایشان با ابراز امیدواری برای تحقق زود هنگام این مسئله می فرمودند:

با خواست خداوند متعال با موج عظیم پرخاشگران مستضعف بر ابرستماران، می رود تا بنیان تجاوز بر حقوق بشر را از جای برکنند، و حکومت عدل اسلامی را که همان حکومت مستضعفان است جایگزین آن کند. گویی وعده خداوند قادر نزدیک است و امید است این بارقه برق آسا که در سراسر جهان پرتو افکنده و نوید فتح مبین می دهد، به حکومت مطلقه منجی آخر الزمان و پناه مستضعفان متصل شود. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۴۷۶).

دردوران گذار به حکومت عدل جهانی اسلام نظم بین المللی مقدور حاکم است که در آن نیز عدالت و برابری مورد توجه می باشد و عدالت جویی ماهیت نظام را تشکیل می دهد. در نظام بین الملل مقدور تمامی مذاهب و ادیان و انسانها مورد احترام اند و عدالت طلبان فرصت عدالت جویی را پیدا می کنند و به دنبال محقق ساختن آن اقدامات خود را متمرکز می سازند. جلوه و نمود نظام بین الملل عدالت جو نفی ظلم، تجاوز، برابری و عدالت خواهی است. در این مورد امام خمینی اشاره صریحی دارند و می فرمایند:

همه مجتمعاً در مقابل غرب؛ غریزه نباشند، در مقابل غرب بایستند دول شرق؛ حتی بوداییها، بایستند در مقابل غرب؛ غرب را عقبش بزنند. بعد در بین خودشان یک حکومت آرام، یک اجتماع آرام؛ همه ممالک سر

جای خودش باقی؛ هیچ کدام به هیچ کدام تجاوز نکنند؛ همه با هم برادر باشند. اگر غیر خواست به آنها تجاوز کند، همه با هم هم‌ناله بشوند و جلو بروند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱، ص ۳۸۴).

معنای این برابری و هم‌جبهه شدن برای تحقق عدالت، از منظر امام خمینی به عنوان یک متفکر اسلامی نظام موازنه قوا نمی‌باشد. چرا که موازنه قوا در منطق دینی نمی‌تواند هدف اسلام را تأمین کند. چنان که اشاره شد جهان اسلام نباید خود را معادل با جهان کفر قرار دهد، بلکه باید تلاش کند نوعی برتری بر کفار کسب کند: فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ. (سوره محمد، آیه ۳۵). پس سستی نورزید و [کافران را] به آشتی مخوانید [که] شما برترید و خدا با شماست و از [ارزش] کارهایتان هرگز نخواهد کاست)) برتری مورد اشاره نیز در برتری قانون الهی و عدم سلطه می‌باشد.

۳- روابط کشورها بر اساس اصل عدم مداخله، توطئه و تجاوز؛

امام در ترسیم خود از نظام بین الملل مطلوب مقدور با تکیه بر اصول اسلامی همچون عدالت، انسانیت و برابری با خطاب قرار دادن تمامی ملت‌های جهان می‌فرماید:

همه مجتمعاً در مقابل غرب... حتی بوداییها، بایستند ... بعد در بین خودشان یک حکومت آرام، یک اجتماع آرام؛ همه ممالک سر جای خودش باقی؛ هیچ کدام به هیچ کدام تجاوز نکنند؛ همه با هم برادر باشند. اگر غیر خواست به آنها تجاوز کند، همه با هم هم‌ناله بشوند و جلو بروند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱، ص ۳۸۴)

حفظ استقلال، احترام متقابل و همراهی باهم دیگر در مقابل ظلم و ظالمین مسئله ایست که تحقق آن پس از شکستن ساختارهای حاکم امکان پذیر خواهد شد. بدون تردید در چنین نظامی که بر اساس اسلام ناب محمدی تشکیل شده است حقوق همگان مراعات خواهد شد.

۴- دفاع از مستضعفین جهان؛

یکی دیگر از ویژگی های نظام بین الملل مطلوب مقدور چه در مرحله تأسیس و چه در زمان استقرار توجه ویژه به مستضعفان جهان می‌باشد. امام دفاع از مظلومان و مستضعفان را در تمامی مراحل توصیه می‌کنند و در همین خصوص اعلام می‌کنند که:

ما خود چارچوب جدیدی ساخته‌ایم که در آن عدل را ملاک دفاع و ظلم را ملاک حمله گرفته‌ایم. از هر عدلی دفاع می‌کنیم و بر هر ظالمی می‌تازیم، ... ما این سنگ را بنا خواهیم گذاشت. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۱، ص ۱۶۰)

دفاع از مظلومین عالم نیز بر گرفته از عدالت اسلامی می‌باشد که سرشت و ماهیت نظام بین الملل مقدور را شکل داده است.

۵- نفی ظلم و انظلام در عرصه بین المللی؛

اسلام نه به ظلم راضی است و نه ظلم پذیر می‌باشد لذا امام خمینی نیز در تصویری که از نظام مقدور ارائه می‌دهند به این مسئله توجه ویژه دارند و می‌فرمایند:

ما می‌خواهیم عالم در صلح باشد. ما می‌خواهیم همه مردم، همه مسلمین و غیر مسلمین همه در صلح و صفا باشند، لکن معنایش این نیست که اگر یک کسی بخواهد بریزد در منزل یک کسی و تعدی کند، ما بگوییم که سر صلح داشته باشید و تن بدهید به ظلم! نه، همان طوری که ظلم حرام است، انظلام و تن دادن به ظلم هم حرام است. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۵، ص ۱۱۷)

نفرت از ظلم و انظلام مسئله ای است که قبلاً نیز به فطری بودن آن از منظر امام اشاره شد لذا به نظر می‌رسد از دید امام نفی آن نیز در نظام بین الملل مطلوبِ مقدور مسلم باشد.

۶- حاکمیت قدرت و قانون الهی؛

در اندیشه امام قدرت از آن خداست و قانون خداوند که تجلی آن درقرآن می‌باشد برنظام بین الملل مقدور حاکم خواهد بود. در نظام بین الملل مقدور به دلیل خصوصیت عادلانه و حق محور اسلام غیر مسلمین نیز نفع خواهند برد و به حاکمیت قوانین آن گردن خواهند گذاشت. در مقابل مسلمین اجازه ندارند غیر از حکم خداوند به قانون دیگری پایبند باشند. (ما قانون الهی داریم و نیازمند قانون ظلمه و دولتهای دست نشانده نیستیم. صحیفه امام، نرم افزار آثار امام خمینی (ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ج ۱، ص ۱۶۰) لذا در یک حساب منطقی عدالت طلبان و محرومین هرچند غیر مسلمان باشند در نظام بین الملل مقدور مشارکت خواهند نمود تا از ظلم مستکبران در امان باشند.

امام توجه ویژه ای به حاکمیت قانون الهی دارند و می فرمایند:

[باید]گفت به دنیا که ما یک همچو کالای بزرگی داریم، یک همچو قوانین مترقی داریم؛ محتاج نیستیم به اینکه در قوانین به کسی دیگر مراجعه کنیم؛ در هر بابی از ابواب قانون داریم. (صحیفه امام، پیشین، ج ۲، ص ۳۶)

بی شک تکیه بر قانون الهی اسلام گرانیگاه نظام بین الملل مقدور خواهد بود. امام به اندازه ای بر این امر مصرند که مراجعه به قوانین و ساختارهای غربی را منع می کنند و می فرمایند:

این قدر ضعیف النفس نباشید! ما قانون غنی داریم؛ ما قانون الهی داریم. آنهایی که فرم غربی را بر فرم الهی ترجیح می دهند، اینها از اسلام اطلاع ندارند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۶، ص ۲۷۴)

مبنای تصمیم گیری در نظام بین الملل مقدور بر اساس قوانین الهی می باشد. و محور اصلی همه قانون گذاری ها، قضاوت ها و حکم ها باید در چارچوب احکام الهی باشد قرآن نیز کسانی را که بر اساس غیر ما انزل الله حکم می کنند کافر، ظالم و فاسق معرفی می کند: وَ مَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ... هُمُ الظَّالِمُونَ... هُمُ الْفَاسِقُونَ). (سوره مائده، آیات ۴۴، ۴۵، ۴۷).

هر که بر اساس آنچه خدا فرستاده است حکم نکند قطعاً از کافران (ستمگران، فاسقان) است. بی شک چنین کسانی (در واقع در برابر نظر الهی، نظر دیگری را حکیمانه دانسته اند و با این کار اولاً کافر شده اند، ثانیاً به دلیل این که حقی را از جایگاه خود خارج ساخته اند، از مرز عدالت خارج شده و ستم کرده اند و ثالثاً با چنین کاری پرده های شرم و حیا را دریده و از فاسقان گردیده اند).

صلاحیت لازم برای تصمیم گیری یا تصمیم سازی در نظام بین الملل را نخواهند داشت.

در منظر امام حاکمیت قانون در نظام بین الملل موجب می شود که همه در برابر قانون برابر باشند و کسی استثنا نباشد. ایشان برابری در مقابل قانون اسلام را اینگونه مورد اشاره قرار می دهند:

قانون اسلام، قانون الهی است. و همه در مقابل خدای تبارک و تعالی حاضرند- چه حاکم، و چه محکوم، چه پیغمبر و چه امام و چه سایر مردم. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۱، ص ۰۲)

امام خدرا حاکم می دانستند و امر او را قانونی واجب الاتباع معرفی می کردند:

همه جا باید این طور باشد که قانون حکم کند. یعنی خدا حکم بکند. حکم خدا. حاکم یکی است: خدا. قانون، قانون الهی. دیگران هم مجری. اگر بخواهند از خودشان یک چیزی بگویند، پیغمبر اکرم که رأس همه عالم است، خدا به او خطاب می‌کند که اگر یک چیزی بر خلاف آن چیزی که من گفته بودم بگویی «وتینت» اشاره است به آیات ۴۳ تا ۴۶ از سوره «الحاقه» «وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلَ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ، ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ» و اگر محمد(ص) به دروغ به ما سخنی می‌بست، با قدرت او را می‌گرفتیم و رگ دلش را قطع میکردیم.) را قطع می‌کنم. اخذت می‌کنم و رگ کمرت را پاره می‌کنم. برای اینکه اجرا باید بکنی آن که اسلام گفته. تو مجری آن هستی. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۱، ص ۵۲۳).

۲۵

شماره ۱۲

ماهیت نظام بین الملل مطلوب در اندیشه امام خمینی (ره)

از منظر امام خمینی توجه به منشأ قدرت و حاکمیت قانون الهی موجب می‌شود که ماهیت نظام بین الملل مقدور در سیر کمالی خود ایزاد رستی را داشته باشد. در واقع حاکمیت انسان مهذب و عدالت خواه برای رسیدن به هدف، نیازمند داشتن قوانین جامع می‌باشد. قانون جامع نیز مصداق کاملی جز قرآن و قوانین الهی اسلام ندارد. بنابراین ماهیت نظام بین الملل مقدور ماهیتی رو به کمال است با تکیه بر سه محور انسان مهذب، عدالت طلبی و نیز قانون الهی.

برخی از ویژگی های دیگر نظام بین الملل مطلوب مقدور از قرار زیر می‌باشد که به طور تیتروار به آنها اشاره می‌کنیم و از تفصیل آن خوداری می‌کنیم:

- نفی دیکتاتورها و دیکتاتوری در عرصه بین المللی؛ (برنامه اسلام در این است که دیکتاتوریهها بکلی در دنیا نابود بشوند، و عدالت اجتماعی جاری بشود. و من امیدوارم که خداوند، آن طور که ما می‌خواستیم، برای عدالت اجتماعی در تمام بشر ما را موفق کند. (صحیفه امام، پیشین، ج ۹، ص ۷۰).)

- نفی تحمیل عقاید بر سایر ملت ها؛ (ما هرگز نمی‌خواهیم ارزشهای اسلامی را بر غرب تحمیل کنیم. نه بر غرب و نه بر شرق، بر هیچ کس و هیچ جا اسلام تحمیل نمی‌شود. اسلام با تحمیل مخالف است. اسلام مکتب تحمیل نیست. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۱، ص ۱۵۷).)

- دوستی و تفاهم میان ملت ها؛ (اگر این قدرتمندهایی که در رأس ملتها واقع می‌شوند کنار بروند یا اصلاح بشوند تفاهم با ملتها آسان خواهد بود. اما تا زمانی که آنها هستند تفاهم معلوم نیست بشود. (صحیفه امام، پیشین، ج ۵، ص ۵۳۵).)

جمع بندی؛

با تأسیس حزب مستضعفین و در نهایت حکومت جهانی اسلام با جمهوریهای مستقل کانون قدرت در جهان تغییر یافته و سهم ملت‌های مستضعف افزایش خواهد یافت. با حاکمیت کسانی که طعم ظلم و بی عدالتی را چشیده اند توجه به مفاهیم متعالی و تربیت انسان نیز گسترش می یابد و در چنین نظامی ظلم و استکبار به حداقل ممکن می رسد و جهت گیری حرکت نظام بین الملل نیز به سمت کمال تغییر می کند. توجه به حاکمیت انسانهای مهذب و با تقوا باعث می شود که تعداد افراد مهذب در بین حاکمان افزایش یابد در نتیجه نظام نیز به تبع آن رو به کمال و سعادت باشد. در نظام بین الملل مقدر بسیاری از انسانها و ملت‌های مسلمان نیستند ولی به دلیل ظلم ظالمان که اقلیتی بیش نیستند، آنان مستعد پیوستن به نظام عادلانه اسلامی در سطح مقدر آن می باشند که به دلیل اشتراک در عدالت طلبی با مؤمنان در یک جبهه قرار می گیرند و براساس عدالت بر سرنوشت خود مسلط می شوند. در همین خصوص امام می فرماید:

دنیا دست یک دسته اقلیت ظالم، و میلیاردها انسان مظلوم در تحت یک سلطه‌های کوچک ظالم، کوچک نسبت به ملت‌ها. (صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹، ص ۴۸۱)

اقلیت ظالم علاوه بر ملت‌های دیگر به ملت خود نیز ظلم می کنند که همین مسئله می تواند مقدمه ای برای دخالت دادن تمامی عدالت طلبان در نظام بین الملل مقدر باشد:

دولت‌های غیر اسلامی که به مردم ظلم می کنند؛ ملت‌ها این طور نیستند... آنها که ظلمی نمی خواهند بکنند. این که ظلم می کند، آن که خلاف می کند، دولت‌ها هستند. آنها هم مستضعفینشان گرفتار مستکبرین است - اگر یک حزبی در عالم پیدا بشود، یک حزب عالمی، حزب مستضعفین، که همان «حزب الله» است، ... تمام مشکلات مسلمین رفع می شود. (صحیفه امام، پیشین، ج ۹، ص ۳۳۱)

پس به دنبال پیروزی و حاکمیت انسانهای مستضعف و عدالت طلب در نظام بین الملل مقدر ماهیت نظام نیز متأثر از این انسانها به سمت عدالت، کمال و تقوا حرکت خواهد کرد و ماهیتی رو به کمال خواهد داشت.

منابع :

۱. صحیفه نور، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ج ۱.
۲. صحیفه امام، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ج ۲.
۳. صحیفه امام، ج ۵.
۴. صحیفه امام، پیشین، ج ۶.
۵. صحیفه امام، پیشین، ج ۹.
۶. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۱.
۷. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۴.
۸. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۵.
۹. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۶.
۱۰. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۷.
۱۱. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۸.
۱۲. صحیفه امام، پیشین، ج ۱۹.
۱۳. صحیفه امام، پیشین، ج ۲۰.
۱۴. صحیفه امام، پیشین، ج ۲۱.
۱۵. روابط بین الملل در اسلام نوشته آیت الله جوادی آملی، قم، مرکز نشر اسراء، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۱۶. شرح حدیث جنود عقل و جهل، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی.
۱۷. ولایت فقیه، نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی.
۱۸. سوره حجرات، آیه ۱۰.
۱۹. وصیتنامه امام. نرم افزار آثار امام خمینی(ره)، مؤسسه نشر آثار امام خمینی.
۲۰. صحیفه امام، امام، پیشین، ج ۲۰.
۲۱. سوره آل عمران، آیات ۳، ۷۹، ۶۴، ۱۰۳.
۲۲. سوره ممتحنه، آیه ۸.
۲۳. سوره توبه ۱۲.
۲۴. زهرا رهنورد، امام خمینی و اندیشه دولت بزرگ اسلامی و جمهوری های آزاد و مستقل، مقاله ای از کتاب امام خمینی و قرائتی نوین از دین، گردآورنده امیر رضا ستوده، مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر، ۱۳۷۸، صص ۱۱۹ و ۱۲۰.
۲۵. دهشیار، حسین، ماهیت نظام بین الملل و انتفاضه فلسطین، فصل نامه مطالعات منطقه ای، اسرائیل شناسی - آمریکا شناسی، سال پنجم، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۲، ص ۴.
۲۶. سوره محمد، آیه ۳۵.
۲۷. سوره مائده، آیات ۴۴، ۴۵، ۴۷.